

Devátá a desátá kapitola pak stručně a přehledně sumarizují zjištěné výsledky.

Druhou polovinu knihy tvoří podrobný popis náleзовých situací s popisem stratigrafických jednotek a hmotných nálezů, tabulkový přehled všech archeobotanických makrozbytků a pylů a výběr z terénní dokumentace i dokumentace keramických nálezů. Nechybí ani podrobné německé resumé.

Publikace Petra Čecha a kolektivu archeobotaniků zaplňuje dosud bílé místo v české archeologické knižní produkci. Pomineme-li chvályhodné (a přesto ne samozřejmě) zveřejnění získaného materiálu, představuje publikace i dokladem první skutečně interdisciplinární výstup tohoto zaměření. Byť se archeobotanické analýzy staly již běžnou součástí archeologických výzkumů, jen výjimečně jsou jejich výsledky dotaženy do podoby komplexní syntézy, umožňující i širší historické zobecnění.

MARTIN ČECHURA

Kateřina VOJKŮVKOVÁ – Michal ZEZULA a kol., *Předměty vyprávějí... Hmotná kultura středověké a raně novověké Opavy ve světle nálezů z archeologických výzkumů v prostoru bývalé Radniční ulice a v areálu opavského pivovaru*, Národní památkový ústav, ÚOP v Ostravě, Opava – Ostrava 2012

81 s., ISBN 978-80-85034-65-3

Mezi lety 2010 a 2011 proběhl v historickém centru města Opavy záchranný archeologický výzkum, který mimo jiné přinesl cenné informace o historii dnes již zaniklé Radniční ulice, po druhé světové válce proměněné v park a zázemí obchodního centra. V téže době byl dokončován také průzkum v areálu opavského pivovaru. Jak konstatují autoři v úvodu, oba výzkumy se těšily velkému zájmu veřejnosti, proto byly výsledky představeny ve formě výstavy, kterou doplnila anotovaná publikace. Autoři se rozhodli prezentovat jak ve výstavní části, tak i v publikaci konkrétní předměty a jejich vlastní příběh. Záměrně proto rezignovali na syntetizující pojetí.

Úvodní pasáže knihy představují nejprve historii a průběh zmíněných průzkumů (oběma se posléze věnují ještě dále), stejně jako výzkumů starších; připojeny jsou i potřebné souvislosti ve formě nastínění dějin města Opavy v dobovém

sociálním a ekonomickém kontextu. Autoři zde právem vyzdvihují význam archeologických pramenů pro období 13. století, kdy nejsou písemné doklady ještě tak četné. Příznivé pedologické podmínky pozitivně ovlivnily dochování dřeva, kůže a dalších organických materiálů, což umožňuje studovat hmotnou kulturu městského života v nevšední celistvosti. Opava tak byla jedním z míst, která formovala moderní městskou archeologii. Zmíněný výzkum z let 2010–2011 naznačil složitější urbanistickou strukturu raného města, než jaká byla dosud předpokládána, i její dynamický rozvoj ještě před koncem 13. století. Výzkum v areálu pivovaru jakožto plochy až do moderní doby neosídlené přinesl neméně cenná svědectví o vývoji životního prostředí v bezprostředním okolí městské aglomerace. Oba průzkumy proto podle hodnocení autorů umožnily uchopit dříve získané poznatky dílčího charakteru v nových, širších souvislostech.

První z konkrétněji laděných kapitol je věnována měšťanské architektuře Opavy 13. a 14. století. Tehdy zde byla zástavba povětšinou dřevěná, resp. dřevohlinitá. Podíl zděných staveb narůstal setrvale od konce 13. století, ovšem stavby dřevohlinitého charakteru nebyly zcela opuštěny ani poté – i proto, že kvalita bydlení byla podle názoru autorů v podstatě srovnatelná. Následně jsou již kapitoly členěny tematicky. Autoři tak představují nálezy jako kuchyňskou a stolní keramiku (nejpočetněji zastoupený typ nálezů), drobnou keramickou plastiku a nádoby malých rozměrů, přesleny, keramické zvonky (naopak z kategorie nepříliš častých nálezů), formy na výrobu kachlů, dýmky, různé dřevěné či kostěné předměty každodenního užívání, toaletní potřeby, skleněné nádoby (dokonce benátského původu), hrací kameny, kostky a hračky, skluznice saní, zbytky obuvi, kovové součástky oděvu, ozdoby a šperky, poutní odznaky a medailony, křížky i ojedinělé nálezy jako prubířský kámen, pouzdro na mince či torzo palcátu. Každý z artefaktů autoři opatřili zasvěceným komentářem, který zasazuje opavské reálie do širšího kontextu. Vše je také doprovázeno bohatou a kvalitní obrazovou dokumentací. Knižka tak nabízí čtenářům zajímavý vhled do každodenního života opavského měšťana v období středověku a raněho novověku (jeden exkurz je ovšem věnován i nálezům pravěkým).

Jedním z cílů, jež si autorský kolektiv vytkl, bylo prezentovat práci archeologů širší veřejnosti a přiblížit zájemcům mimo úzké odborné kruhy informační potenciál a hodnotu archeologického terénu coby součásti kulturního a historického dědictví. Tento svůj cíl publikace díky šťastné

zvolené koncepci, přístupnosti výkladu i zdařilé grafické výpravě bezpochyby splnila. Své publikum přitom kniha nemusí najít jen mezi opavskými patrioty.

JOSEF ŠRÁMEK

REGIONALIA

Dějiny Brna 2. Středověké město,
ed. Libor JAN, Statutární město Brno,
Archiv města Brna, Brno 2013

1071 s., ISBN 978-80-86736-36-5

Městské dějiny se dnes těší velkému zájmu. Kromě dílčích monografií, zaměřených na konkrétní městské aglomerace, vychází v poslední době péčí Nakladatelství Lidové noviny ediční řada „Dějiny českých, moravských a slezských měst“, v níž byla doposud zpracována historie již patnácti městských lokalit. Do této vlny zájmu zapadá také vydání druhého dílu dějin Brna, města, jež od 13. století bezpochyby hrálo významnou úlohu v celozemském měřítku. Pro badatele navíc historiografická hodnota tohoto města spočívá ještě v další skutečnosti, neboť k jeho dějinám se pro období středověku dochovalo mimořádně velké množství rozličných typů pramenů. To se přirozeně odráží v rozsahu a zejména kvalitě našeho poznání různých složek městského života. Zatímco dějiny jiných měst známe pouze torzovitě a při pokusu o zachycení plastického dějinného obrazu si musíme vypomáhat analogiemi s jinými lokalitami, Brno je – také díky péči archeologie, stavební historie, uměnovědy a dalších vědních disciplín – unikátním objektem zkoumání co do nabízeného množství badatelských okruhů. Autoři se tak mohli směle podívat do soukromé sféry brněnských měšťanů a obyvatel, díky archeobotanice a dalším specializovaným odvětvím doslova navštívit jejich kuchyni, sledovat oblékání, denní návyky, soužití se zvířaty či využití okolních lesů. To jsou témata pro jiná města mnohdy jen stěží postižitelná.

Autorský tým složený z téměř tří desítek předních odborníků všech věkových kategorií byl postaven před obtížný úkol – vyrovnat se nebo pokud možno překonat velmi kvalitní zpracování městských dějin z pera Bertolda Bretholze, které vyšlo na počátku 20. století. Chronologicky druhý díl navázal na předchozí zpracování, které bylo

dovedeno až do roku 1243. Dějiny města jsou zpracovány až do nástupu Habsburků na český trůn roku 1526.

Knihy na první pohled upoutá svým členěním. Oproti převládajícímu tradičnímu schématu, jež obvykle postupně líčí politické dějiny města, doplněné o hospodářské, sociální nebo jiné okruhy, je monografie rozdělena netradičně do sedmi tematických kapitol: 1. Politické dějiny, 2. Obyvatelstvo a každodenní život, 3. Městská správa a soudnictví, 4. Hospodářství, 5. Čas, prostor, mentální struktury, topografie, 6. Církevní instituce a projevy zbožnosti, 7. Stavební vývoj a projevy umění. Můžeme jistě vést debatu o tom, zda některé kapitoly nejsou oproti jiným příliš obsáhlé nebo jestli se některá témata zbytečně neopakují, což při souvislém čtení působí rušivým dojmem. Jisté disproporčnosti se však nelze vyhnout nikdy, ať už bychom se rozhodli pro rozvržení jakékoliv.

Zvolené členění umožnilo vydělit politické dějiny města do samostatné části a tím věnovat detailní pozornost zbylým tematickým okruhům. Ty jsou mnohdy nahlíženy prizmatem několika vědních oborů, jejichž spolupráce přinesla řadu nových závěrů a interpretací. Novum k dějinám města však nepřináší jen archeologické, uměnovědné, stavebněhistorické a přírodovědné výzkumy, ale také texty historické, zejména ty, jež se věnují mentálním strukturám a dějinám každodennosti. Právě v těchto oblastech zaznamenal výzkum městské society nejvíce nových přístupů, z nichž některé jsou využity také v této publikaci. Mnohdy se jedná o první pokus o souhrnné postihu daných témat, což je ostatně znát již po prvním nahlédnutí do obsahu. Inovativní je například zaměření na životní cyklus, manželství a rodinu, formy měšťanské reprezentace, zachovávaní cti, samostatná pozornost byla věnována městskému zázemí.

Novátorský přístup lze spatřovat zejména ve výzkumu vnímání času nebo v pokusu proniknout do mentality středověkého měšťana. Ne že by snad byla zmíněná témata neznámá, v dějinách domácích urbánních sídel však bohužel příliš často reflektována nejsou. Oproti jiným městům jsou v případě Brna velice dobře zpracovány také právní dějiny, a to zejména díky činnosti městských pisarů Jana a posléze Jana z Gelnhausen. Pominuta však nezůstala ani brněnská předměstí, vzdělanost nebo architektura a umění jako celek.

Ponecháme-li stranou drobná pochybení a nepřesnosti, chtěl bych upozornit zejména na dva z mého pohledu závažnější nedostatky. Zatímco v některých textech se správně odmítá existence patriciátu v Brně – alespoň tak, jak je